

KAZETARI EUSKALDUN BATEN KRONIKA

Baiona, 1987-III-29

Martin Ugalde

Kazetaritzarako joera noiz sumatu nuen badakit: Andoaingo Ekintza Katolikoak La Salle-tarren eskola ondoan zuen biblioteka txiki hartan. Han aurkitu bait nuen Salgari-ren korsari saila.

Hau ez nuen nik literatura bezala irakurri, kazetaritza gisa baizik: han agertzen zirenak ez ziren asmatuak, gertatuak baizik. Eta txunditurik utzi ninduen, egileak irakurlea beste mundu batetara eramateko zuen dohain miragarri hark.

Neronek biziko nituzkeen pozik Salgarik bizi izan zituenak!

Erdarazkoak ziren liburuak, noski; neure hamabi urterekin, normala iruditu zitzaidan horretarako erdara behar izatea. Nire aita andoaindarrak, euskaldun hutsa bazen ere eta erdaraz irakurtzea asko kostatzen, egunkari erdaldunak irakurtzen zituen; euskararen aldekoak, noski, baina erdaraz eginak! Nire ama ernaniarrak, berriz, euskaldun kategoria berekoa izanik ere, bazuen erdarazko folletinak irakurtzeko gustu berezia, orduan atezate eta kapituluka zabaltzen zituztenak, denak negarti-mindulinak: *Gorriones sin nido* eta *Doña Genoveva de Brabante*, esate baterako.

Nire ama malkotan ikusi dut horiek irakurtzen.

Orain berrogeita hamar hirurogei urte bitartekoaz ari naiz, noski; Errepublika garaian; jendea egunkarietan euskaraz zerbait idazten hasi zenean.

Neuk aitona sentitu nuen bertsolari, Andoainen bertan: bere bertso paper batzu irakurri nituen; gero, osaba Joxemanuel-ek feriz-feri abesten eta saltzen zituenen artean, bazen aitonarenik. Bi hitzetan esateko: inprimatutako hitzetan, bertsolariak eta Jaungoikoak zuten euskal hitza: dotrina euskaraz ikasi genuen gauza bakarra izan baitzen, eta gero don Joakin Bermejo eta don Juan Arangurenen eskutik elizkizun eta euskal jai guztiak bizitzen baigenituen; eta, hala, Jaungoikoa eta bertsolaritza, biak ziren sakratuak niretzat, eta *euskarak sakratuak*.

Gainontzeko paper eta liburuen mundua, dena erdara zen.

Bestalde, jerarkia hau, gaur diglosia bezala ezagutzen dugun egoera hau, osorik normala iruditzen zitzaidan, ezinbestekoa.

Telefonorik ez genuen etxean, baina Ernanira senidetartekoren bati hitzegin behar zitzaionean, Itxuaneko Telefonikara joan eta han erdaraz irteten zitzaizkion nire amari hitzak; nire burutik orduan pasia da hau: erdara sartu eta euskara irteteko aparatoa zela, euskarak alanbretatik zuen pasa ezinen bat ere sumatzen nion nik. Irrati aparatuerik gutxi zegoen herrian, dozenatxoren bat; eta hemen ere fenomeno bera: nire aitarekin Aste Santuko “Zazpi hitzak” entzutera Elorriaga lagunaren etxera joaten ginenean, erdara hutsean irteten ziren gurutzeko Kristoren hitzak, antsi eta guzti!

Bizi-bizi gorde ditut dartada hauek.

Eta gerra lehertu zen.

Astebetekoa zena, hiru urte iraun eta gainezka erori zitzaigun. Mundugerra amaitzeko zegoela aurkitu nintzen Afrikatik bueltan Andoainen amarekin, eta bi urteren ahalegin eta guretzako eskupeko garesti zena direla medio, noizpait aita eta anaiarekin bildu ginen biok Caracasen. Heldu bezain laster konturatu nintzen han neuk ezagutzen nuen gaztele-
ra aurkitzearen abantaila. Eta beste alde bat izan nuen han handia: nahi nituenak esateko bidea libre zegoen (eta hemen profesionaltasunaren beharra) tajuz eta interesgarri zen moduan, Salgariren antzeko, esatera saiatzan banintzen.

Askatasuna, edozein hizkuntzetan, ederra dela sumatu nuen!

Eta non, eta han izan nuen euskaraz idazten hasteko egokiera!

Caracas-en bizi zen euskara apurra Eusko-Etxera hurbiltzen zen; pitina zen, baina hemen hitzegiten zen, eta berauek ziren euskararen irakurle potentzial bakarra. Andoaindik eramateko gai izan nintzen euskara apala, estimatu egin zuten. Gazteak bildu eta “Gestetner” kopiagailu zahar baten bidez hasi ginen hileroko bat egiten: *Eusko-Gaztedi*. Neuk egiten nituen editorial elebidunak, eta sortu nuen “Erritar” nire izenordea euskarazko artikuluak izenpetzeko. Zergatik ez nuen hasera hartan nire izenez sinatu? Ez dakit ziur. Nire lantxoaren ortografia pobreaken asmoa egongo zen gertuen, seguraski. Nik ezagutzen nuen gramatika apurrarekin jarri ninduten, hala ere, euskal klase batzu ematen. Ezin nuen atzera egin, bertako euskara apurra zegoen jokoan. Honetarako, A-BI, Andoni Arozena laguna, izan nuen maisu eta laguntzaile. Oñati-
biak, Jonek, *Argia*-ren lehen alea han egin eta New Yorkera joan zen bigarrena egitera. Andima Ibinagabeitia ez zen oraindik etorri. Eta, hala, aldizkari batean (*Elite* izeneko astekarian) erdaraz idatziaz jateko irabazi

eta Eusko-Etxean euskara landuaz hasi nintzen nire elebitasuna pixka bat orekatzen.

Hara zer indiano egiten hasi nintzen!

Urteak joan zitzaizkidan, hogeita hiru, lan honetan; bitartean, atzerri-ratutako gure munduan ezagutu nuen santurtzear batekin ezkondu eta hiru seme-alaba izan genituen; noizbehinka *Zeruko Argiarako* lanak, *Eusko-Gaztedi* aldizkarirako eta asteroko Eusko-Irrati-rako idazten nituenez gain, idatzi nituen euskarazko liburuxka batzu ere: bat, galdu genuen gerrak eta gerrondoak eraginda (*Iltzalleak*); bestea, gure haur euskaldunak bul-tzatakako ipuinak (*Umeentzako kontuak*) eta bi antzerkitxo (*Ama gaxo dago*, *Gurpegin aspaldi gertatua*), eta *Panpin* liburuxka bat.

Eta hor nator; nire gogoz eta nire familiaren gurutzebiderako, Eus-kalerrira bueltan; sartu nintzen ixilpeko lanetan, 1947az gero Caracas-en bazkide nintzen *Eusko Alderdi Jeltzalea*/PNV-ren alorrean.

Hemengo euskal lanak niretzat izan ziren; ez honetan ona edo jakintsua nintzelako, baizik eta lan hau egiteko kondizio haietan beste inor ez zegoelako.

Bidez, *Zeruko Argia*-n idazten jarri nintzen, eta hemen aurkitu nion euskarari inoiz pentsatu ez nuen bezalako branka-gila zorrotza: bi euskal alderdi bereizten zituen eta kontrajartzen zituen *H* sakratua. Lehengo buruhaustea nahiko ez zituela, euskara kinka larri honetan aurkitu zen. Eta gu bitarteko, noski. Ni, heldu berria eta mundu honetan eskarmentu gabekoa, hasi nintzen gauzak idatziz argitu nahian, batekoei eta beste-koei elkarrizketa luze batzu eginaz, baina kaskarreko eta iraina franko jaso ondoren, pentsatzen hasi nintzen *h* berekin zuen erdara hutsean jarraituko ote nuen; hor zegoen aspaldiko gure batasuna egina! Hala ere, nire euskal kontzientziak instituzioaren bidea hartzera eragin ninduen, eta aurrera jarraitu nion, *Zeruko Argia*-ren bitartez, Euskaltzaindiari.

Eta ez dut damurik.

Baina nire kasuan, agerikoa nahiko ez zela, ixilpekoan ere sortu zitzaidan arazoa, eta hau, barrukoa, izan zen zailena.

Eta hemen hiru aldiz Juan Ajuriagerraren laguntza izan nuen:

1. *Alderdi* aldizkaria nire eskuetan jarri zuten; ixilpekoa zenez gero, behar nituen euskal idazleak ilunpean aurkitu; entzungor asko aurkitu nuen nire bidean. Batzu, beldurrez, eta beste batzu, *h*-rik gabeko lanik egin nahi ez zutelako, arrazoi handiz. Neroni aritzen nintzen, editorialez kanpoko beste euskal lanak ere idazten, izenorde ezberdinez. Baina ezin nintzen denetara iritxi; bestalde, ez nuen joko hau onartzen, eta Bilbon izan genuen batzar batean erabaki zen, azkenik: “Zeuk —esan zidan

Ajuriagerrak— artikuluak jaso bezala onartu behar dituzu, *h-gaz* badatoz, *h-gaz* agertu”. Eta “Orixe”rekin *Euzkadi* egunkarian Errepublika garaian gertatua kontatu zigun: “Esan nion “Orixe”ri gauza bera; orduan ez zen *h-rik*, baina bai *s* eta *z* arteko istiluak, eta kejak jasotzen ari ginenez, esan nion: zeuk datozen bezala hartu behar dituzu lanak, gu ez gara inor alderdikideen artean batekoak edo bestekoak bereizteko”...

Eta halaxe amaitu ziren orduko istiluak.

Neuk hala uste; baina askok, urteak pasata ere, ez didate nire jokabide hura inoiz parkatu.

2. Bigarren auzia, *Deia*-koa izan zen: Oraingoan ere Juanito Ajuriagerra dela eta izan nintzen deitua, euskararen taldeko buru izateko. *H-ren* arazoa onartuaz, noski. Honez gainera, kosta zitzaidan taldea neuk nahi bezala osatzen, eta “infernuko etsai” asko sartu omen nuen; hala aurpegiratu zidaten. Haietako batzu hor daude oraindik eta ez dut uste barru-borroka handirik sortu dietenik.

3. Eta hirugarren aldiz, *Eusko Kontseilu Orokorra* sortu zen une berean, Boletin Ofizialak elebiduna izan behar zuela erabaki zen bezain laster izan nuen Karlos Santamaria jaunaren deia. Neuk ez nuen lan horretan sartu nahi, beste batean hasia nintzelako, baina erreguz eskatu

zidan, Juan Ajuriagerrak onartuko zuen bakarria neu izango nintzela, eta, bestela, sozialisten botuekin erabaki beharko zela, lotsagarri, auzia. Onartu nuen hortaz arduratzea, beraz, eta Xalbador Garmendia laguna izan zen neuk aukeratua lan hori egiteko.

Honek izan zituen, nerekin batera, arazo batzu beste jokabide baten aurrean; baina hau beste istorio bat da.

Ajuriagerra eta Garaikoetxeari zor dio euskara ofizialak bere itzala.

Orain, egunkari euskaldun bat behar dugu. Lizardik eta Aitzolek egunkari honen beharra aspaldi salatu zuten; orain gutxi Mikel Atxagak errepikatu du eskaera. Dudarik gabe, izango du laster euskarak merezi duen egunkaria.

Gai da gaur euskara, Errepublika garaian ez bezala, amets hau egia bizia bihurtzeko.